

Paikkoja ja valtasuhteita globalisaation aikakaudella

MASSEY, DOREEN (2008). *Samanaikainen tila*. Suom. Janne Rovio, toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarno Valkonen. 240 s. Vastapaino, Tampere.

Maantieteen ulkomaisia merkkiteoksia on suomennettu perin harvoin. Osuuskunta Vastapaino ja etupäässä tamperelaisia kulttuurintutkijoita on kiittäminen, että alkuvuodesta on ilmestynyt suomeksi kaksi angloamerikkalaisen maantieteen tärkeää teosta: David Harveyn (2008) uusliberalisaation lähihistoriaa kriittisesti tarkasteleva monografia sekä Doreen Massey'n keskeistä tuotantoa esittelevä artikkelikokoelma. Etenkin jälkimmäisen käännöspäätöksen taustalla on epäilemättä yhteiskunta- ja kulttuuritieteissä laajalti vaikuttanut ”tilallinen käänne”, jonka tärkeitä teoreetikkoja brittimaantieteilijä Massey on ollut. *Samanaikainen tila* keskittyy hänen 1990-luvun tuotantonsa. Ainoastaan yksi kokoelman kahdeksasta artikkelista on 1980-luvulta, kuluva vuosikymmenen kirjoituksia on kaksi. Ajallinen painotus on nähdäkseni perusteltu. Massey'n varhaisemmassa tuotannossa pääpaino oli Britannian talouden rakennemuutoksen ja alueellisen työnjaon kysymyksissä. Viime vuosina hänen eri puolilla maapalloa liikkuvien pohdiskelujensa terävyys ja uraauurtavuus taas vaikuttaa eräissä suhteissa tylsyneen. Joka tapauksessa teokseen valikoidut, tyyllilajeiltaan varsin erilaiset artikkelit antavat Massey'n tuotannosta monipuolisen kuvan.

Kokoelman aloittava, alun perin vuonna 1991 ilmestynyt ”Globaali paikan tuntu” on ansiosta klassikko niin esittelemänsä *valtageometrian* käsitteen kuin elävän kirjoitustyyliinsäkin puolesta. Massey kehottaa ajattelemaan globalisaation tuottamaa ”aika-tila-tiivistymää” (yleistä kokemusta kehityksen nopeutumisesta ja maailman kustomisesta) sosiaalisesti eriytyneenä ilmiökenttänä. Keillä on valtaa suhteessa nykymaailman virtauksiin? Massey kuvittelee itsensä ja lukijansa satelliittiin, josta voi reaaliajassa nähdä kaikki maapallon yli levittäytyvät talous- ja muut ihmisten väliset kytkökset. On etupäässä länsimaisia ihmisryhmiä, jotka kykenevät hallitsemaan suhdettaan aika-tila-tiivistymään: maailmanmatkajat, valuuttakauppiaat, tutkijat, journalistit, faksein ja sähköpostein viestivät, elokuvien levittäjät, ja niin edelleen. Osa ihmisistä on puolestaan kahlittu paikoilleen tai ajettu aloiltaan. Usein ryhmien suhde globalisaatioon on perustavalla tavalla ristiriitainen. Esimerkiksi Rio de Janeiron hökkelikylien asukit ovat vaikuttaneet valtavasti globaaliin kulttuuriin (samba, lambada, jalkapallo), mutta harva heistä on käynyt edes Rion keskustassa. Massey hylkää lähtökohdan, jossa paikkojen identiteetit määrittävät pelkästään niiden ”sisäänpäin kääntyneen historian” kautta. ”Edistysellinen näkemys paikasta” edellyttää paikkojen ymmärtämistä maailmanlaajusten suhteiden erityisiksi ja ainutkertaisiksi risteyskohdiksi.

Otteeltaan filosofisempi ”Politiikka ja tila-aika” esittelee radikaalimaantieteen, fysiikan, feministisen teorian

sekä eräiden tunnettujen kulttuurintutkijoiden käsityksiä tilasta ja pyrkii oikomaan niihin liittyviä ristiriitaisuuksia. Vaikka tilateorioiden muodikkuus muilla tieteenaloilla voi hivellä maantieteilijän itsetuntoa, tämä 1980-luvulla alkanut trendi on tuonut mukanaan myös ongelmia. Osalle tutkijoista tila on ollut epäpoliittinen ”pysähtyneisyyden valtakunta” (Ernesto Laclau), toisille se on taas edustanut ”kaoottista syvyydettömyyttä” (Fredric Jameson). Massey päätyy toteamaan, että (ennen kaikkea sosiaalisten) suhteiden dynamisena rinnakkainolona ”tilallisuuteen kuuluu sekä järjestyksen että kaaoksen elementti” (s. 58). Koska sekä aika että tila rakentuvat ilmiöiden keskinäisten suhteiden kautta, tilallisuus on erottamaton osa historian tuottamista ja näin ollen myös poliittisen toiminnan mahdollisuutta.

Hondurasin Mosquitian maakiistoja, alueen alkupeäräiskansojen vaihtoehtoista maankäyttösuunnitelmaa sekä näihin liittyviä yllättäviäkin globaaleja kytköksiä (mm. kartografian historia, eurooppalaisten invaasio Amerikkaan, uutislähetysten ja matkaesitteiden maailmankuvat) tarkasteleva artikkeli ”Kuinka maailma kuvitellaan” on näyte taitavasti rakennetusta oppikirjatekstistä. Massey ottaa etäisyyttä nostalgiseen näkemykseen paikallisyhteisöjen yksinoikeudesta tiettyihin paikkoihin. Toisaalta taloudellisin perustein oikeutettu ”kehitys” jyrää alleen heikompiensa elämänmuotoja ja maailmankuvia. Mosquitian alkuperäiskansojen maankäyttösuunnitelman karta oli ”ase”, jonka avulla alueen erikielistä paikannimistöä ja sosiaalisia todellisuuksia koskevaa (paikallisyhteisöissä jo olemassa ollutta) tietoa tehtiin tehokkaalla tavalla näkyväksi. ”Normaaleilta” kartoilta tämä tieto oli puuttunut, minkä johdosta yritysjohtajien ”harpeilla mitattuja ja viivoittimien avulla piirrettyjä suunnitelmia” (s. 80) ei useinkaan osattu pitää ongelmallisina. Artikkelia voisikin hyvin hyödyntää kartografian ja paikkatietojärjestelmien vaikutusmahdollisuuksia ja ongelmia käsittelevien kurssien oheislukemistona.

Muista kokoelman teksteistä edukseen erottuu ”Kuinka globaalistuminen kuvitellaan: aika-tilan valtageometria”. Massey arvostelee siinä ”suurta” länsimaista kertomusta modernisaatiosta. Erityisesti jälkikolonialismin teoreetikot ovat kyseenalaistaneet tämän Eurooppa- ja kansallisvaltiokeskeisen tarinan logiikan, jossa erilaiset tilallisuudet pyritään asettamaan yhdelle (kehityksen nimeä kantavalle) ajalliselle jatkumolle. Massey rinnastaa tämän edistystarinan nykyisten yhteiskuntatieteilijöiden usein yliolkaisiin ja essentialistisiin tulkintoihin globaalisaatiosta. Kyseessä on ”itsepintaisen ekonomismin” ja vääjäämättömyyksiin uskovan ”teknologisen determinismin” laji, joka tuottaa vision ”tulevaisuuden maailmanlaajattomana globaalina kauppatilana” ja jolla perustellaan uusliberalistisia uudistuksia maailman eri kolkissa. Myös Massey'n vanhempaa tuotantoa edustava, Linda McDowellin kanssa kirjoitettu artikkeli naisten aseman muutoksista neljällä englantilaisella teollisuusalueella on

ansiokas, vaikka ajan hammas onkin sitä jonkin verran kuluttanut. Ongelmallisin ja epämääräisimmän argumentoitu teksti on mielestäni brittimaantieteilijän uudempaa tuotantoa edustava ”Kuinka luoda ja kyseenalaistaa aikatiloja”. Siinä Massey’n vakuuttava taito avata teoriaa antamalla vaikeille käsitteille konkreettista inhimillistä, sosiaalista ja maantieteellistä sisältöä tuntuu kadonneen tiettyjen antihumanististen näkökantojen (poststruktuurilismi, toimijaverkkoteoria) tieltä. Massey arvostelee muun muassa essentialistiseksi näkemystä, jonka mukaan ”paikkatietoisuus on olennainen osa ihmisen olemassaoloa” (s. 190). Vähintään yhtä essentialistinen on kuitenkin hänen päinvastainen näkökantansa siitä, että ”jokapäiväisen arkemme eletty todellisuus’ on sekä reunaehdoiltaan että seurauksiltaan viime kädessä hajautunutta ja paikantumatonta” (s. 191).

Kaiken kaikkiaan teos on kuitenkin ehdottoman tervetullut lisä suomenkieliseen kirjallisuuteen monipuolisen terävine pohdintoineen ja empiirisine esimerkkeineen. On hienoa, että Janne Rovion onnistunut käännös avaa suomalaistakin keskustelua tilan ja paikan ulottuvuuksista globalisaation aikakaudella.

KIRJALLISUUS

Harvey, D. (2008). *Uusliberalismin lyhyt historia*. 294 s. Vastapaino, Tampere.

JANI VUOLTEENAHO
*Suomen Akatemia/Maantieteen laitos,
 Helsingin yliopisto*